

Historia motywów politycznych i religijnych na fladze Europy. The History of Political and Religious Symbols on the European Flag

Referat Władysława Serwatowskiego wygłoszony na otwarciu XVI Międzynarodowego Kongresu Weksylologicznego w Warszawie 1-5.07.1995

Wzór flagi Europy należy na naszym kontynencie do powszechnie rozpoznawanych. Ta flaga o proporcjach 2:3 jest używana od blisko 40 lat i posiada staranne opisy heraldyczne, symboliczne i geometryczne¹. Pomysł i projekt Flagi Europy, używanej obecnie i coraz powszechniejszej także w Polsce, pochodzi od Salvadora de Madariaga y Rojo (1886 – 1978), hiszpańskiego dyplomaty i profesora Uniwersytetu w Oxfordzie oraz francuskiego grafika Arsena Heitz'a (1908 – 1989). Pracowali on razem od 1951 roku dla Komisji Ustawodawczo-Regulaminowej Rady Europy oraz Biura Prasy i Informacji kierowanej przez Paul'a Levy. Komisja Ustawodawcza miała za zadanie zaproponować wzór „Flagi Europy” ale przedstawione od 15 lipca 1951 roku liczne projekty były odrzucone jako odległe od europejskich oczekiwań. Na tych wczesnych projektach flagi Europy umieszczano między innymi znaki krzyża, literę „E”, białą gwiazdę w kole, wiele zielonych gwiazd na białym polu albo białych gwiazd na polu czerwonym co symbolizowało wszystkich członków Unii, słońce, trójkąt a nawet herb miasta Strasbourga jako siedziby Rady Europy².

Szczegółowe propozycje w ramach komisji wcześniej przedkładali: hrabia Coudenhove-Kalergi³, książę de Schwarzenberg⁴, Lucien Philippe⁵, Wirion⁶, Sommier de Neuilly⁷, Mondon⁸, Muller⁹, Harmignies¹⁰, Poucher¹¹, Manne¹² i Martin Levy¹³.

¹ Por. Consultative Assembly of the Council of Europe. Fifth Ordinary Session, 21st September 1953. Doc, 198; “Report on the choice of an emblem for the Consultative Assembly of the Council of Europe presented on behalf of the Committee on Rules of Procedure and Privileges by M. Bichet, wersja angielska i francuska, s. 1061 – 1067.

² Por. Conseil de l'Europe – Council of Europe. Consultative Assembly, Strasbourg, 15th July, 1951. Committee on Rules of Procedures and Privileges, Sub-Committee on Immunities. Memorandum of the Secretariat General on the European Flag. Confidential AS/RPP II (3) 2. s. 1-7.

³ Count Coudenhove-Kalergi favors the white flag bearing a red cross whose four branches extend to the edges of the flag – i.e. that flag of St. Georges. Op. cit. AS/Rpp II (3).

⁴ The Prince de Schwarzenberg proposes that the first European symbol – the labarum of Constantine – be adopted: that is a red with yellow cross. Op. cit. AS/Rpp II (3).

⁵ The Lucien Philippe proposal: Fifteen green stars in the three rows on a white ground. Op. cit. AS/Rpp II (3).

⁶ M. Wirion, the Luxemburg expert in heraldry, considers, that green and white should in all events be retained. He proposes various combinations (a star with eight forked points, the Burgundy Cross, a white sun on the field of green) but prefers a design based on the Marin-Levy proposal, reversing the colours (field of green and white cross) and a design away with the Starsbourg coat of arms. M. Wirion, however, at the beginning of March 1950, said he agreed that the white ground should be left, even though it is easily soiled. He was willing to accept the white ground with a green cross provided the Starsbourg coat of arms at the center was only used for pennants of Council personages and flags flown on Council buildings. In all other cases the coat of arms should be omitted. Op. cit. AS/Rpp II (3).

⁷ Monsieur Sommier de Neuilly suggests that the aesthetic shortcomings of the „E” of the European Movement has remedied by detaching it from the edges of the flag and creating a neat geometrical design; this design he has studied in detail. Op. cit. AA/Rpp II (3).

W memorandum dla Sekretarza Generalnego Rady Europy przygotowano z datą 11.5.1953 (AS-RPP (5) 1 w punkcie 9 odnotowano pierwszy projekt profesora Salvadora de Madariagi – niebieski płat ze złotymi 28 gwiazdami umieszczonymi tak jakby na miejscach stolic wolnych państw w 1938 roku. 29 gwiazda zarezerwowana była dla Strasbourga.

Następna propozycja flagi, opisana przez Council of Europe w raporcie M. Bichet z 17.09.1953 odnotowuje barwy zielone jako europejskie¹⁴ i proponuje za wzór flagi uznać piętnaście zielonych gwiazd ułożonych kółkiem w kształcie korony na białym płacie. Tego projektu również nie przegłosowano.

Cztery dni później, 21.9.1953, w czasie Piątej Sesji Zwyczajnej Zgromadzenia Doradczego Rady Europy przyjęto rezolucję uznającą za wzór flagi Europy „piętnaście złotych gwiazd pięcioramiennych na błękitnym, lazurowym płacie”. Promień gwiazdy określono jako 1/20 czoła albo wysokości flagi. Projekt przyjęcia flagi przegłosowano: 49 za, 17 przeciw; 7 wstrzymało się od głosu. Wyniki te ogłoszono w Rezolucji 41 z 25.9.1953 postanawiając rekomendować ją Komitetowi Rady Ministrów do ostatecznego zatwierdzenia. We wrześniu 1953 do Rady Europy napłynęło jeszcze ponad sto, kolejnych ale nie zamówionych, projektów flagi Europy¹⁵.

Na spotkaniu Ministrów Rady Europy w maju 1954 sprawy zatwierdzenia flagi Europy nie omawiano¹⁶, jedynie wnioskowano aby powołać Komisję Ad hoc złożoną z trzech przedstawicieli Rady Europy i trzech wybitnych heraldyków wskazanych

⁸ M. Mondon, a cartographer of Bad Godesberg, has proposed a white triangle, symbol of culture, on various fields. Op. cit AS/Rpp II (3).

⁹ M. Muller of Wiesbaden proposes a red flag bearing the word „Europa” in gold lettering, with a golden sun and a white hand making the sign of the oath. Op. cit AS/Rpp II (3).

¹⁰ M. Harmignies suggests the creation of a new heraldic device – a Cross of Europe on similar lines to the Cross of Lorraine, Toulouse, Malta, Jerusalem etc. The Cross of Europe would consist on four “E” backed on to a square. This proposal was accompanied by a series of designs demonstrating its effects on coats of arms, flags, pennants, medals etc. Op. cit AS/Rpp II (3).

¹¹ M. Poucher proposed a federal banner, which was virtually the reserve of the flag of the United States of America, with blue bands and a red quarter in one corner. Op. cit AS/Rpp II (3).

¹² The Manne proposal: This is the above-mentioned Strasbourg proposal based on the statistical distribution of the various colors of the European flags. Its design is in the form of four horizontal stripes – blue, green, yellow and black (secondary colors) – a triangle in red and white; the dominant colors, being placed adjacent to the pole. These colors (red and white) are not only those of most frequently found on European flags, but also constitute the colors of the Town of Strasbourg. Every European will find in this composite flag the colors with which he is familiar. Op. cit AS/Rpp II (3).

¹³ The Martin-Levy proposal: Designed by one of the curators of the Strasbourg Museum and a member of the Secretariat General. White silk ground with a green cross bearing in the center the coat of arms of the Town of Strasbourg. This flag resembles the colors of the European Movement and thus pays tribute to the founders of the Council of Europe; the cross – symbol of Christianity, is also the symbol of Europe’s highways (North, South, East and West) at the converging point of which stands Strasbourg (the City of crossroads). This design is easily copied and is particularly harmonious to the eye, especially if the cross is shifted slightly, towards the pole in the manner of Scandinavian flags. This design met with considerable approval, but also with some criticism for the following reasons: a. White is easily soiled. It is therefore better not to have a flag with the white ground. b. No federal flag has so far borne the coat of arms of the capote as its central motif. c. Exception can be taken to the cross. Op. cit. AS/Rpp II (3).

¹⁴ Council of Europe, Consultative Assembly, AS/RPP (5) 3, 17.9.1953, s.4.

¹⁵ Council of Europe, Consultative Assembly, Draft Report Instituting an Emblem Common to All Member States of the Council of Europe, submitted by M. Richet, AS/RPP (5) 3; 17.9.1953 s. 3

¹⁶ Rezolucja 54 z 17.5.1954

przez państwa członkowskie. Celem tej komisji było przeanalizowanie symbolicznego znaczenia 15 gwiazd, trudnego do zaaprobowania przez Ministrów.

22 maja 1955 Komitet Ministrów rozpatrywał dwa projekty flagi Europy:

1. to ułożone kółka, osiem złotych, połączonych ze sobą obrączek na niebieskim płacie;
2. dwanaście złotych gwiazd ułożonych kółka w kształcie korony, usytuowanych na błękitnym, lazurowym tle.

Pod presją szybkiego działania – płynącą z kalendarza posiedzeń europejskich ministrów oraz Sekretarza Generalnego Rady Europy – Leona Marchala i Paul Henri Spaak' a z Belgii – Salvador Madariaga i Arsene Heitz zaproponowali w jesieni 1955, kolejny, a jak się okazało ostateczny projekt flagi.

Przedstawiała ona dwanaście złotych gwiazd pięcioramiennych, ułożonych kółka w kształcie korony, usytuowanych w miejscu godzin na tarczy zegara, na błękitnym, lazurowym tle.

Określono proporcje flagi do jej długości 2:3; promień gwiazdy na 1/18 wysokości i promień korony na 1/3 wysokości, z niezmienną ilością dwunastu gwiazd symbolizujących doskonałość i pełnię, godziny dnia i miesiące, znaki zodiaku i apostołów, biblijny klucz do Królestwa Niebieskiego, synów Jakuba, pierwszy Kodeks Prawa Rzymskiego wyryty na 12 tablicach w Forum Romanum w V wieku p.n.e. oraz emblemat Tomasza z Akwinu.

25.10.1955 Zgromadzenie Doradcze uchwaliło Rekomendację 88 dla projektu Madariagi i Heitza. Ostatecznie zatwierdzono ten projekt jednogłośnie w Paryżu, 8.12.1955 Rezolucją 32 w czasie 36 posiedzenia Zgromadzenia Parlamentarnego Komitetu Ministrów Rady Europy.

Ta sama Flaga Europy, dokładnie opisana od strony symbolicznej, heraldycznej i geometrycznej została przyjęta 21.04.1986 przez Wspólnotę Europejską.

Barwy flagi uzyskuje się przez proces 'Pantone Reflex Blue dla płata i Pantone Yellow 2 C dla gwiazd.

Obok oficjalnej wersji historii Flagi Europy, pojawiły się w ostatnich latach komentarze i domysły – oryginalne, złośliwie i niewybrednie¹⁷ interpretujące symbole flagi.

W 1989, po 34 latach od zgodnego, jednogłośnie zatwierdzenia wzoru Flagi Europy, Arsene Heitz wyznał na łożu śmierci dziennikarzowi z redakcji „Nouvelle d'Alsace”, że inspiracje dla projektu Flagi Europy czerpał, jako praktykujący katolik z symboli biblijnych oraz głównie Maryjnych. Inspiracje dotyczyły zarówno koloru płata jak i wzoru i układu korony z gwiazd. Błękit to barwa Mojżesza, od XV wieku także charakteryzuje dziewiczość i niepokalanie Madonny, Trójcy św. W heraldyce lojalność, wierność, dobrą sławę i rzetelność.

Dzięki takiej interpretacji współautora i projektanta Flaga Europy stała się także flagą Najświętszej Marii Panny. Heitz został zainspirowany precyzyjnym zapisem w rozdziale 12 Apokalipsy św. Jana – „... potem wielki znak ukazał się na niebie. Niewiasta obleczona w słońce i księżyc pod jej stopami, a na jej głowie korona z gwiazd dwunastu...”

Arsen Heitz, który był praktykującym katolikiem, według swej przedśmiertnej deklaracji, zawarł z Levym, wyznawcą religii mojżeszowej, porozumienie o

¹⁷ por. „L'Europe violee par Sainte Vierge”, Le Canard Enchaîne, Paris 20.12.1989.

wieloletnim przemilczeniu znaczeń symbolicznych flagi. Uczynili aby projekt zatwierdzić bez protestów ze strony protestantów i mahometan – także należących do Zjednoczonej Europy¹⁸.

Najnowsze badania weksylologiczne prowadzone przez Centrum Flagi Ziemi w archiwach rady Europy w Strasbourgu oraz we Włoszech odsłaniają jeszcze jeden szczegół z historii Flagi Europy. Otóż złote korony projektowane przez Heitza na Fladze Europy powtarzają wzór korony z fresku, malowanego przez Pietro de Cortona Berrettiniego (1596 – 1669), jednego z twórców barokowego malarstwa iluzjonistycznego, czyli zacierającego granicę między obrazem a rzeczywistością. Wspomniany fresk można zobaczyć w Rzymie, w sali pałacu księżęcej rodziny Barberinich. Pałac Barberrinich projektował Gian Lorenzo Bernini (1598 – 1689). W sali właśnie tego pałacu podpisywano w 1950 „Konwencję o Ochronie Praw Człowieka” w ramach Wspólnoty Europejskiej. Tak Konwencja pozwala obywatelowi odwołać się do instancji międzynarodowych przeciw decyzji własnego rządu. Dokumenty archiwalne wskazują, że Paul Levy był wielokrotnie w Rzymie i był zafascynowany tym freskiem do tego stopnia, że w pięć lat później stał się on skutecznym adwokatem projektu flagi Heitza, zainspirowanego właśnie źródłami pozalaickimi.

Dla kręgów mariologicznych teza o powiązaniu flagi Europy z kultem okazywanym Matce Chrystusa jest stwierdzeniem o pierwszorzędym znaczeniu. Dodając stwierdzenie, na wzmocnienie tej tezy, że zatwierdzenia Flagi Europy dokonano właśnie w święto maryjne Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, właśnie 8 grudnia, jest dowodem na istnienie uniwersalnego przeznaczenia czyli predestynacji¹⁹.

Materiałem empirycznym dla wszechstronnych badań weksylologicznych są nie tylko poszczególne flagi i dokumenty prawne pokazujące ich kształt oraz reguły używania. Jestem przekonany, że są nimi także publikacje dotyczące autorów oraz odnotowywane wypowiedzi poszczególnych projektantów.

Jeżeli przyjmujemy, że nauki humanistyczne zajmują się wytworami psychicznymi to analiza weksylologiczna wiąże się także z myślami i wypowiedziami projektanta flagi, jego uczuciami i dążeniami wykraczającymi poza to co tylko materialne lub fizyczne. Jestem głęboko przekonany, że flagę Europy należy interpretować rzetelnie, czyli humanistycznie to znaczy przez pryzmat zarówno woli prawodawcy ale i autora.

Władysław Serwatowski

¹⁸ Europę zamieszkuje ok. 55 % katolików, 21 % protestantów, 14 % nieokreślonych, 8 % prawosławnych i ok., 2 % wyznawców religii poza chrześcijańskich – podaje „Encyklopedia Katolicka”, t. 4, Lublin 1982.

¹⁹ Skrócone tezy wystąpienia opublikowano w „Rzeczpospolitej” – Władysław Serwatowski – „Gwiazdy Europy, gwiazdy Apokalipsy”, 8.12.1994, Zapowiadając XVI Międzynarodowy Kongres Weksylologiczny w Warszawie w 1995.